

 Література

програм повинні ґрунтуватися на навчальних програмах з фізичного виховання для ВНЗ і дитячо-юнацьких спортивних шкіл. Навчально-тренувальні заняття повинні проводитися за межами академічного розкладу – 2–3 рази на тиждень по 2 год. Метою навчально-тренувального заняття буде досягнення студентом фізичної досконалості як складової частини гармонійного розвитку особистості.

Головним результатом цієї роботи буде зміна ставлення студентів до занять фізичною культурою і, як наслідок, підвищення рівня навчання в цілому. Це відіб'ється на показниках відвідуваності, дисципліни на заняттях, емоційному стані, поліпшенні успішності з фахових предметів. У цілому, особистість сприйме фізкультурну освіту як частину власного стилю життя.

Висновки. Наведені аргументи висувають конкретні завдання перед вищими навчальними закладами України, вирішення яких має докорінно вдосконалити систему фізичної культури та донести її до студентської молоді. В результаті виникне необхідність у розробленні нової навчальної програми для ВНЗ України, адаптованої до вимог європейських стандартів.

Перспективи подальших розробок. Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення інших проблем розвитку фізичного виховання в Україні у відповідності до структури, змісту та вимог Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України та в світлі Болонського процесу.

1. Бальсевич В.К. Перспективы развития общей теории и технологий спортивной подготовки и физического воспитания (методологический аспект) / В.К. Бальсевич // Теория и практика физической культуры. – М. – 1999. – № 4, – С. 21–23, 39–40.
2. Вацеба Актуальные проблемы программно-нормативного обеспечения физического воспитания студенческой молодежи (на примере высшей школы Украины) / О.М. Вацеба, С.П. Козиброцкий // VII Международный научный конгресс «Современный олимпийский спорт и спорт для всех»: материалы конференции. М., 2003. Том 2. – С. 335–336.
3. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению / О.В. Долженко // Вестник высшей школы: Alma mater. – 2000, № 6. – С. 12–18.
4. Костюченко В.Ф. Подготовка физкультурных кадров в России в контексте Болонского процесса / В.Ф. Костюченко // VII Международный научный конгресс «Современный олимпийский спорт и спорт для всех»: материалы конференции. – М. – 2003. – Т 2. – С. 35–359.
5. Куликов В. Программно-методическое обеспечение физического воспитания студентов в условиях реформирования высшей школы / В. Куликов // V Международный научный конгресс «Олимпийский спорт и спорт для всех». Минск. – 2001. – 355 с.
6. Лукичев Г.А. Интеграция и эффективность - цели реформ в высшем образовании стран Европы / Г.А. Лукичев // Научный вестник Московского государственного технического университета гражданской авиации. М. – 2000. – № 26. – С. 13–18.
7. Мичуда Ю.П. Закономерности рыночного функционирования сферы физической культуры и спорта. / Ю.П. Мичуда // VII Международный научный конгресс «Современный олимпийский спорт и спорт для всех»: материалы конференции. – М. – 2003. – Т 2. – С. 31–317.
8. Николаева Н.И. К вопросу о реформировании высшей школы (на примере вузов физической культуры / Н.И. Николаева // VII Международный научный конгресс «Современный олимпийский спорт и спорт для всех»: матер. конф. – М. – 2003. – Т 2. – С. 379.
9. Носкова С.А. К проблеме совершенствования физкультурного образования в высшей школе непрофильного типа. / С.А. Носкова // VII Международный научный конгресс «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». мат. конф. – М. – 2003. – Т 2. – С. 381.
10. Приходько В.В. Болонский процесс і майбутнє вузівського фізичного виховання / В.В. Приходько // Теорія і практика фізичного виховання. – 2004. – № 2. – С. 31–36.
11. Третьяков М.О. Стан професійних знань і вмінь студентів вищих навчальних закладів фізкультурного профілю / М.О.Третьяков, І.Е.Лапчик. // Теорія і практика фізичного виховання. – Донецьк. – 2004, № 2. – С.42–49.

УДК 378.22:796-027.561

Валентина Бондаренко, Оксана Корносенко

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Валентина Бондаренко, Оксана Корносенко. Формирование учебно-методических компетенций специалистов по физической культуре в процессе изучения дисциплин профессионально-практической подготовки.

Valentina Bondarenko, Oksana Kornosenko. Formation of teaching skills with physical education specialists in the study of subjects of practical vocational training.

A Розкрито зміст формування навчально-методичної компетенції фахівців із фізичної культури на сучасному етапі їхньої підготовки у вищому навчальному закладі.

A Раскрыто содержание формирования учебно-методических компетенций специалистов по физической культуре на современном этапе их обучения в высшем учебном заведении.

S In the article the content of teaching and the formation of training and methodological competencies of physical training experts at the present stage of their education at university.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, професійна компетентність, навчально-методичні компетенції, підготовка фахівця з фізичної культури.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, профессиональная компетентность, учебно-методические компетенции, подготовка специалиста по физической культуре.

Key words: competence approach, competence, professional competence, training and methodological competence, training of specialists in physical culture.

Постановка проблеми. В умовах переходу світової спільноти до інформаційного суспільства нині пріоритетним вважається не просте накопичення знань, предметних умінь і навичок, а формування вміння вчитися, оволодіння навичками пошуку інформації, здатність до самонавчання. Інтеграція України в європейський простір спричиняє необхідність перегляду та реформування системи вищої освіти, оскільки вона не відповідає вимогам сучасного суспільства. Динамічний його розвиток потребує нових парадигмальних підходів в організації освітнього процесу. Одним із них може стати

компетентнісно зорієнтоване навчання, що має результативно-цільову спрямованість.

На сучасному ринку праці особливої актуальності набуває конкурентоспроможність фахівця, яка багато в чому буде залежати від здатності набувати і розвивати навички, що можуть використовуватися і трансформуватися стосовно професійних ситуацій. Відповідно з цим, випускник вишу має володіти відповідними знаннями, особистісними якостями, а також досвідом їхнього застосування, що дозволить йому достатньо швидко адаптуватися у напрямі професійної діяльності.

Формування ключових компетенцій майбутніх фахівців є одним із найважливіших завдань у процесі модернізації вітчизняної освіти. У зв'язку з цим актуальним стає питання компетентнісного підходу в освіті.

Аналіз останніх досліджень. Компетентнісний підхід в освіті як напрям теоретичного та практичного дослідження активно розвивається в країнах Європи, США, Канади (ДЖ. Равен, Е.Шорт, Р.Уайт), Росії (А. Бермус, В. Болотова, В. Краєвський, В. Серікова, А. Хуторський та ін.). З урахуванням вимог сучасної освіти до питання компетентнісного підходу долучилися і вітчизняні дослідники. Різні його аспекти в системі освіти досліджують П. Бачинський, Г. Гавришак, І. Гудзик, Н. Дворнікова, Я. Кодлюк, О. Локшина, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, К. Савченко, С. Сисоєва, Н. Фоменко та ін. Предметом зацікавлення В. Баркасі, І. Бондаренко, Н. Босак, М. Васильєвої, С. Вітвицької, О. Вознюк, Л. Голованчук, І. Дроздової, О. Дубасенюк, Л. Карпової, С. Козак, М. Левківського, А. Маркової, Г. Мельниченко, О. Палій, Л. Петровської, О. Пометун, Л. Пуховської, С. Савельєвої, Н. Саєнко, Л. Шевчук є проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців у процесі навчання у виші. Вимоги до професійної компетентності фахівців із фізичної культури в Україні досліджували Н. Денисенко, С. Волкова, Л. Волошко, Д. Воронін, Т. Пометун, І. Омеляненко, В. Омеляненко, А. Сущенко, В. Шандригось, Б. Шиян та ін.

Мета нашого дослідження полягає в переосмисленні процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Звернення до компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів фізичної культури – одна з основних вимог сьогодення, яка ґрунтується не лише на врахуванні того, що знає спеціаліст, а що він уміє робити як професіонал. Цілком слушною є думка О. Савченко, що «...важливо бути не лише кваліфікованим фахівцем, а й, передусім, компетентним».

Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, що стосуються його професійної діяльності» [11].

Концептуальні положення щодо формування готовності майбутніх учителів фізичної культури визначено у законах України «Про фізичну культуру і спорт» (1993), «Про освіту» (1996), «Про вищу освіту» (2001), Національній доктрині розвитку освіти України (2002), Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004). Закон України «Про вищу освіту» ґрунтується на понятті «професійна компетентність» при визначенні вимог до випускника та якості вищої освіти і, таким чином, орієнтує освіту на здобуття випускниками фахової компетентності. Галузевими стандартами вищої освіти України (ГСВО) запроваджується модель компетентності фахівця. Таким чином, компетентнісний підхід в освіті України запроваджується як обов'язковий на державному рівні.

Об'єктом постійних наукових дискусій є ключові поняття «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція». Велике розмаїття трактувань цих понять свідчить про те, що однозначного підходу до їхнього розуміння немає й досі. М. Нагач наголошує, що «компетентнісний підхід претендує на роль концептуальної основи освітньої політики і підкреслює практичну основу освіти» [7, с.8].

І. Бех наголошує на важливості проникнення компетентнісного підходу у вітчизняний освітній простір у вигляді відповіді «...на актуальні потреби сучасного суспільства, особливо ринку праці. Така відповідь й пов'я-

зувалась із набуттям особистістю необхідних життєвих компетентностей» [1, с. 21–24].

Т. Ісаєва вважає, що компетентнісний підхід передбачає «...формування компетентностей, створення ситуацій для комплексної перевірки вміння практичного використання знань і набуття життєвого досвіду...» [4, с. 18].

За Д. Івановим, «...компетентнісний підхід – це один із тих підходів, у якому відбувається спроба внести особистісний зміст в освітній процес» [3, с. 8]. Дослідник зазначає, що сутність цього підходу полягає в тому, що він акцентує увагу на результаті освіти, причому в якості результату береться не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти у різних проблемних ситуаціях.

На нашу думку, найточніше визначення належить О. Пометун, яка вважає, що компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості, результатом якого буде формування загальної компетентності людини, що є сукупністю ключових компетентностей, інтегрованою характеристикою особистості. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання й містить знання, вміння, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості [8, с. 66].

Певні розбіжності існують й у тлумаченні понять «компетентність» і «компетенція». У Національній рамці кваліфікацій компетентність визначається як здатність особистості до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, цінності, інші особисті якості [10].

Відомі російські вчені А. Хуторський та В. Краєвський трактують компетентність як «...володіння відповідними знаннями й здібностями, що дозволяють ґрунтовно судити про цю галузь та ефективно діяти в ній», а компетенцію – як «...коло питань, щодо яких людина є добре обізнаною, пізнала їх і має досвід» [6, с. 4].

Для Е.Ф. Зеєр компетентність – «...сукупність знань, умінь, досвіду, відображена в теоретико-прикладній підготовленості до їхньої реалізації в діяльності на рівні функціональної грамотності» [2, с.23]. За О. Пометун, компетентність – це «...спеціально структуровані/організовані набори знань, умінь, навичок і ставлень, що їх набувають у процесі навчання; спеціальним шляхом структуровані набори знань, умінь, навичок, спроможностей і ставлень, що дозволяють майбутньому фахівцю визначити, тобто ідентифікувати, та вирішити незалежно від контексту проблеми, що є характерними для певного напрямку професійної діяльності» [9, с.17].

Тобто, компетенція розуміється як інтегроване поняття і виражає здатність людини самостійно застосовувати в певному контексті різні елементи знань і вмінь. Іншими словами, рівень компетенції визначається здатністю справлятися зі складними непередбачуваними ситуаціями і змінами, а компетентність є результатом набуття компетенції. У державних освітніх нормативних документах компетенції роз'яснюються як знання й розуміння (теоретичне знання академічної області, здатність знати й розуміти), знання, як діяти (практичне й оперативне застосування знань у конкретних ситуаціях), знання, як бути (цінності як невід'ємна частина способу сприйняття й життя з іншими в соціальному контексті). Предметна область, у якій індивід добре обізнаний і в якій він виявляє готовність до виконання діяльності» [5].

Важливою складовою підготовки фахівця з фізичної культури є формування професійних компетентностей (загальнопрофесійних і спеціально-професійних), які будуть реалізовуватися в його педагогічній організа-

ційно-управлінській і науково-дослідницькій діяльності. Саме рівень сформованості спеціальних компетентностей характеризуватиме готовність до професійної діяльності, бо пов'язаний зі здатністю майбутнього фахівця вирішувати професійні завдання (знання, вміння, навички). Майбутня професійна діяльність передбачає виокремлення теоретичної і практичної (методичної) складової спеціальних компетентцій. Теоретична компетентність формується через систему знань теоретико-методичної спрямованості в організації фізичного виховання, навчання основним видам фізичних вправ, психофізіологічних, соціально-психологічних і медико-біологічних закономірностей розвитку фізичних якостей, дидактичних можливостей різних методів і засобів рухової активності, морфо-функціональних особливостей організму людини, санітарно-гігієнічних основ фізичної культури). Практична (методична) компетентність формується через оволодіння способами планування і реалізації урочних і позаурочних форм фізичного виховання; визначення причин виникнення типових помилок учнів; здатність підбирати прийоми і засоби їхнього усунення; використання методів і засобів фізичної культури з метою вдосконалення природних даних, підтримання здоров'я, оздоровлення; для формування у них потреби у здоровому способі життя, навичок дотримання особистої гігієни, профілактики та контролю за станом свого здоров'я. Формування спеціальних компетентцій забезпечується в рамках вивчення професійних і практичних дисциплін.

У зв'язку з цим, найважливішими професійними компетентностями у процесі підготовки вчителя фізичної культури можуть стати: навчально-методичні, планувально-організаційні, оздоровчо-розвивальні, контрольні-оцінювальні, комунікативні, морально-етичні та науково-педагогічні (дослідницькі) компетентції. Рамки цієї статті не дозволяють докладно розкрити зміст усіх перерахованих компетентцій, тому зупинимось лише на першій із зазначених.

Навчально-методичні компетентції.

Назва типового завдання діяльності – формувати здатність використовувати систему базових знань про фізичну культуру в процесі фізичного виховання.

Необхідно знати:

- педагогічні та методичні принципи організації процесу фізичного виховання;
- національні засади виховання і регіональні особливості;
- передовий і вітчизняний досвід фізичного виховання;
- сучасні технології навчання з урахуванням вікових особливостей учнів.

Уміти:

- формувати мотивацію до навчальної діяльності, використовуючи різноманітні засоби і методи фізичного виховання при проведенні різних форм занять з фізичного виховання;
- конкретизувати тематику і зміст різних форм занять фізичними вправами, відповідно до освітніх завдань і вікових особливостей учнів;
- формувати систему знань про зародження та розвиток фізичної культури у світовій практиці;
- забезпечити викладення теоретичного матеріалу, враховуючи його обсяг і складність, використовуючи різні словесні методи;
- використовувати різні методи наочного сприйняття, в залежності від завдань заняття;
- ефективно застосовувати дидактичні принципи;
- забезпечити органічне поєднання теоретичного ма-

теріалу з практичним у рамках окремого заняття;

- використовувати різноманітні методичні прийоми, що активізують пізнавальну діяльність учнів на занятті;
- реалізовувати міжпредметні зв'язки;
- у залежності від завдань і змісту заняття перевіряти, уточнювати, поповнювати знання.

Назва типового завдання діяльності – формувати здатність використовувати основні закономірності навчання рухової дії у процесі заняття фізичними вправами.

Необхідно знати:

- навчальну програму з фізичної культури;
- принципи побудови процесу фізичного виховання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості тих, кого навчають, а також стан їхнього здоров'я і фізичної підготовленості, з метою навчання конкретній руховій дії;
- об'єктивні закономірності формування рухової дії;
- основні прийоми виховання особистості;
- основні правила техніки безпеки для недопущення травматизму осіб, що навчаються руховій дії, під час проведення занять на відкритій місцевості, в спортивному залі, басейні.

Уміти:

- забезпечувати необхідні передумови для ефективного навчання рухової дії;
- визначити порядок побудови процесу навчання конкретній руховій дії; розподілити процес навчання рухової дії на етапи й у відповідності до них визначити завдання навчання;
- добирати і застосовувати ефективні методи навчання рухової дії у відповідності до етапу навчання;
- добирати основні і допоміжні засоби навчання рухової дії з урахуванням етапу навчання;
- використовувати різні способи регулювання навантаження в процесі навчання рухової дії;
- попереджувати помилки в процесі навчання рухової дії, виявляти помилки в процесі її виконання, визначити причини появи помилок і виправляти їх;
- застосовувати технічні засоби в процесі навчання рухової дії;
- спостерігаючи за виконанням рухової дії, аналізувати основні кінематичні та динамічні характеристики;
- оцінювати ступінь володіння руховою дією;
- поєднувати процес навчання рухової дії з вихованням особистості;
- навчати рухової дії паралельно з набуттям, уточненням і закріпленням знань і вдосконаленням фізичних якостей;
- запобігати травматизму при навчанні рухової дії.

Назва типового завдання діяльності – здатність використовувати раціональне формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок у багаторічному процесі фізичного виховання.

Необхідно знати:

- медико-біологічні основи фізичного виховання;
- особливості етапів розвитку фізичного потенціалу людини;
- соціальні закономірності розвитку і життя суспільства;
- об'єктивні закономірності формування рухових дій;
- особистісні інтереси і вподобання людини;
- основні напрямки системи фізичного виховання для раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок у багаторічному процесі фізичного виховання;
- сучасні методики навчання техніці фізичних вправ.

Уміти:

- конкретизувати загальні завдання навчання руховим діям у залежності від віку, індивідуальних особливостей,

стану здоров'я, фізичної підготовленості особи;

– визначити зміст індивідуального фонду рухових умінь і навичок, а також необхідний рівень їхньої досконалості, для осіб конкретного віку;

– уміти використовувати сучасні методики навчання техніці фізичних вправ для ефективного і раціонального формування індивідуального фонду рухових умінь і навичок у процесі навчання руховим діям.

Назва типового завдання діяльності – формувати здатність використовувати набуті знання, вміння та навички в повсякденному житті з метою самовдосконалення при навчанні осіб, що займаються фізичними вправами.

Необхідно знати:

– основні способи створення ефективних передумов для навчання фізичним вправам із метою формування позитивного ставлення та інтересу до цих занять;

– основні способи застосовувати набуті знання, вміння та навички у повсякденному житті, під час проведення різних форм занять фізичними вправами з урахуванням вікових особливостей, стану здоров'я, рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості, індивідуальних особливостей осіб, що займаються.

Уміти:

– застосовувати прийоми мотивування та стимулювання інтересу та активності осіб, що займаються, при проведенні різних форм занять фізичними вправами, ефективні методи заохочення та покарання з урахуванням віку та індивідуальних особливостей особи;

– формувати спеціальні знання про значення і вплив фізкультурних занять на організм людини та її особистість з метою вироблення в осіб, що займаються фізичними вправами, переконання у необхідності систематичних занять фізичною культурою і спортом, під час проведення різних форм занять;

– формувати в осіб, що займаються, вміння контролювати, аналізувати та оцінювати власні дії, навчати цих осіб операціям самоконтролю безпосередньо в занятті і в інтервалах між ними;

– залучати осіб різних вікових груп до щоденних занять фізичними вправами, враховуючи при виборі форм і змісту занять вікові особливості, нахили і вподобання цих осіб.

Назва типового завдання діяльності – формувати здатність використовувати фізичні вправи у напрямі сприяння трудовому, інтелектуальному, естетичному вихованню та вихованню волі школярів у процесі фізичного виховання.

Необхідно знати:

– основні закономірності побудови процесу фізичного виховання з метою сприяння трудовому, інтелектуальному, естетичному вихованню та волі школярів.

Уміти:

– формувати свідоме ставлення до праці;

– виховувати працелюбність;

– формувати елементарні трудові вміння і навички;

– збагачувати осіб, що займаються руховою діяльністю, спеціальними знаннями і на цій основі формувати осмислене ставлення до фізичного виховання і спорту;

– розвивати пізнавальні здібності і пізнавальну активність осіб, що займаються фізичними вправами;

– сприяти проявам і розвитку творчої активності особи;

– формувати естетичні поняття і смаки особистості (зокрема і в галузі фізичної культури і спорту);

– формувати здатність естетичної оцінки тіла і рухів людини;

– формувати естетику поведінки і міжособистісних відносин у фізкультурній і спортивній діяльності;

– формувати мотиваційні, інтелектуальні і моральні основи вольових проявів стосовно вимог фізкультурної і спортивної діяльності;

– здійснювати різнобічний розвиток вольових якостей, необхідних у фізкультурній і спортивній діяльності, а також у повсякденному житті (цілеспрямованості, ініціативності, рішучості, сміливості, самовладання, наполегливості, стійкості) та формувати на цій основі стрижневі риси характеру.

Назва типового завдання діяльності – формувати здатність використовувати основні прийоми самовиховання особистості в процесі фізичного виховання.

Необхідно знати:

– основні прийоми педагогічної техніки з метою формування основ самовиховання в процесі фізичного виховання, враховуючи вікові та індивідуальні особливості осіб, з якими проводяться заняття.

Уміти:

– формувати потребу до самовиховання, володіти основними формами самовиховання (самоосвіта, самопізнання, самопривчання, самообілізація, саморегуляція, самоконтроль) і передавати їх особам, що займаються фізичними вправами.

Висновки. Проблема компетентісного підходу знаходить своє відображення як на міжнародному, так і на вітчизняному рівнях. Особистість учителя, його професійна компетентність сьогодні, як ніколи, виявляються надзвичайно важливими умовами забезпечення ефективного процесу навчання і виховання.

Компетентісний підхід спрямовує процес професійної підготовки вчителя фізичної культури до усвідомлення завдань навчальної діяльності (мети), формує вміння добирати потрібні знання та забезпечує набуття практичного досвіду.

Рівень сформованості професійної компетентності стає своєрідним підґрунтям для самоствердження майбутнього фахівця на ринку праці та водночас сходинок до його наступної самоосвіти і саморозвитку.

Зазначена проблема ще не знайшла свого відображення у практичній діяльності навчальних закладів, що готують фахівців з фізичної культури. Тож дослідження змісту та моделі формування різних компетентностей є перспективним напрямом наших подальших досліджень.

Література

- Бех І. Д. Компетентісний підхід у сучасній освіті / І. Д. Бех // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія. – К.: Генезис. – 2009. – С. 21–24.
- Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: учебное пособие / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.)
- Иванов Д. О. Компетентностный подход в образовании. Проблемы, понятия, инструментарий: учеб.-метод. пособие / О. Д. Иванов, К. Г. Митрофанов, О. В. Соколов. – М.: АПКИПРО, 2003. – 101 с.
- Исаева Т. Преподаватель как субъект качества образования / Татьяна Исаева // Высшее образование в России. – 2003. – № 2. – С. 17–23).
- Комплекс нормативних документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти: лист М-ва освіти і науки України від 31 липня 2008 р. – № 1/9-484: (додаток). – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрану.
- Краевский В. В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В. В. Краевский, А. В. Хуторский // Педагогика. – 2003. – № 3. – С. 3–10.
- Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США [текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 [спец. «Теорія і методика професійної освіти»] / М. В. Нагач. – К., 2008. – 21 с.
- Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питання запровадження компетентісного підходу в українську освіту / О. І. Пометун // Компетентісний підхід у сучасній освіті. Світовий підхід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – К., 2004. – 111 с.
- Пометун О. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. Пометун; за заг. ред. О. В. Овчарук // Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. – К.: «К.І.С.», 2004. – С. 15–24. – (Серія «Бібліотека з освітньої політики»).
- Про затвердження національної рамки кваліфікацій. [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-n>. – Назва з екрану.
- Савченко О. П. Компетентісний підхід у сучасній вищій школі / О. П. Савченко // Педагогічні видання / е-журнал «Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» / Журнальні випуски / Випуск № 2 [2010].